

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Vehkalahti, Kaisa

Title: Matkalla lapsuuden historiaan

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Vehkalahti, K. (2023, 30.3.2023). Matkalla lapsuuden historiaan. Vähäisiä lisiä.
<http://neba.finlit.fi/blogi/matkalla-lapsuuden-historiaan>

Vähäisiä *lisiä*

Kirjoituksia kulttuurista, tutkimuksesta ja kulttuuriperinnöstä

Matkalla lapsuuden historiaan

30.3.2023, **SKS**

Vuoden vaihteessa ilmestyi ensimmäinen suomenkielinen teos lapsuuden historian tutkimusmenetelmistä, muhkea tietopaketti *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen*. Lapsuutta pidetään edelleenkin usein 'uutena' ja historiantutkimuksen valtavirrasta marginaalisena aiheena. Kirjan tekoprosessin aikana kävi kuitenkin selväksi, että jos näin on joskus ollut, ei käsitys pidä enää paikkaansa. Päinvastoin! Lapsuuden historia osoittautui runsaaksi, eläväksi ja ennen kaikkea metodisesti ja teoreettisesti uutta luovaksi tutkimusalaksi.

Miten tutkia menneisyyden lapsia ja heidän elämänsä?

Kirjahanke versoi ajatuksesta koota kirja, jota itse tarvitsimme omassa työssämme tutkijoina, opettajina ja ohjaajina. Ennen kaikkea se versoi yhteisistä pohdinnoista monitieteisessä ryhmässä, jossa oli mukana historiantutkijoita, arkeologeja, kasvatustiedettä ja maantiedettä. Pohdimme, mitä lapsuus on menneisyyden tutkimuskohteena, ja millaisista näkökulmista sitä eri tieteenaloilla lähestytään? Tavoitteenamme ei ollut tarjota lukijoille vain yhtä vaihtoehtoa, vaan pikemminkin tuoda esille se moninaisuus, menetelmien ja lähestymistapojen kirjo, joka tutkimusalalla meidän näkemyksemme mukaan tänä päivänä vallitsee.

Monella tutkijalla on kokemus, että silloin kun tutkimuskohde liittyy lapsiin, oman tieteenalan vakiintuneet menetelmät ja lähestymistavat eivät välttämättä riitä. Kyse voi olla siitä, että ne lähdeaineistot, joiden avulla menneisyyden lasten elämää pyritään hahmottamaan, eivät avaudu samalla tavoin – tai niiden tulkinnassa tarvitaan toisenlaisia menetelmiä kuin silloin, kun tutkimuskohteena on aikuisten toiminta.

Voi olla, että jo menneisyyden yhteiskuntien tapa ymmärtää lapsuus on ollut niin toisenlainen, että se vaatii tutkijalta pohdintaa. Ihmistieteiden teorit ovat usein syntyneet ensisijaisesti aikuisten toiminnan tutkimukseen, jolloin lapsuuden erityispiirteet jäävät näissä teorioissa huomiotta.

Eri tieteenaloilla on kehitelty erilaisia vastauksia lapsuuden tutkimuksen haasteisiin, kuten lasten kokemuksen ja toimijuuden tavoittamiseen. Nykykulttuurin tutkimuksessa lapsuudentutkimus ja nuorisotutkimus ovat eriytyneet 1980-luvulta lähtien omiksi tieteenaloikseen, joilla on omat teoreettiset keskustelunsa ja instituutionsa. Menneisyyden lapsia tutkiva tutkija joutuu aiheestaan riippuen kuitenkin käymään usein keskustelua useamman tieteenalan ja tutkimusperinteen kanssa, eikä erilaisiin traditioihin kytkeytyvien keskustelujen yhdistäminen ole aina helppoa.

Kun tutkimuskohde sijoittuu menneisyyteen, ei lähestymistapaa voi lainata suoraan nykylapsuuden tutkimuksesta. Tunnetusti mennyttä aikaa tutkiva on viime kädessä sen armoilla, millaisia lähteitä tuosta ajasta on sattunut säilymään. Usein se mitä on säilynyt, on kaikkien muiden paitsi lasten itsensä tuottamaa: vanhempien kuvauksia, viranomaisten laatimia asiakirjoja, tai esineitä ja muita materiaalisia jäänteitä, jotka kertovat vain välillisesti menneisyyden lasten maailmasta.

Silloinkin, kun tutkijalla on käytettävissään lasten itse tuottamia aineistoja, vaikkapa kirjoituksia tai piirroksia, ei niiden tulkitseminen ole yksioikoista. Tutkija joutuu pohtimaan kriittisesti, missä ja miten esimerkiksi piirros on syntynyt ja millaiset asiat sen syntyyn ovat vaikuttaneet. Kertooko se lapsen itsensä ajatuksista, vai paremminkin ajan kasvatusihanteista? Kysymys lapsen äänen tai kokemuksen tavoittamisesta onkin ollut yksi lapsuuden historian keskeisimpiä erityiskysymyksiä, johon edelleen haetaan vastuksia.

- Poika hyppää korkeutta kansakoulun pihalla vuonna 1963. Kuva: Valokuvaamo Varjus, Uudenkaupungin museo.

Lapsuuden historia tutkimusalana syntyy

Itselleni *Matkaopas* on ollut erityisen rakas kirjahanke sen vuoksi, että se on tarjonnut mahdollisuuden sukeltaa oman tutkimusalani historiaan. Lapsuuden historia ei tutkimusalana ole enää lapsenkengissään, vaan sen historiasta löytyy vahvoja tutkimustraditioita, kehitysvaiheita ja koulukuntia.

Lapsuuden historian synty ajoitetaan historiantutkimuksen kentällä tyypillisesti 1960–1970-luvun metodiseen ja näkökulmalliseen murrosvaiheeseen, josta pitkään puhuttiin ns. uusien historioiden aaltona. Lapsuuden historiaa voikin lähestyä yhtenä niistä avauksista, joiden piirissä pyrittiin kirjoittamaan historiaa uusiksi erilaisten vähemmistöjen ja toisaalta aiemmin tutkimuksen vaientamien enemmistöjen näkökulmista. Lapsuuden historia kehittyi rinnan uuden sosiaal historian, työväen historian, naishistorian, suullisen historian ja postkolonialistisen tutkimuksen kanssa.

Jälkikäteen tarkastellen voi nähdä, että tuossa ajassa, jossa lasten ja nuorten asema oli muutenkin kiivaan keskustelun kohteena esimerkiksi 1960-luvun nuorisoradikalismien myötä, oli tilausta tarkastella lasten ja aikuisten välisiä suhteita myös menneisyydessä. Se, että lapsuuden ja aikuisuuden välisen suhteen koettiin olevan murroksessa, aktivoi tämän kysymyksen myös historian tutkimuksessa, teki siitä relevantin tutkimusongelman.

Lapsuuden historian isänä pidetään usein ranskalaista mentaliteettihistorian tutkijaa Philippe Arièsta (1914–1984) ja hänen tutkimustaan modernin lapsuuden synnystä (*L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime*, 1960). Arièn vanavedessä seurasi monia muita tutkijoita, jotka kaikki pohtivat samaa kysymystä siitä, mitä lapsuus on merkinnyt eri aikoina, ja milloin moderni käsitys lapsuudesta omaleimaisena ikävaiheena syntyi?

Lapsuuden historian varhaiselle tutkimukselle oli tyypillistä poleemisuus ja rohkeat johtopäätökset: lapsuuden historia kuvattiin edistyskertomuksena, jossa ihmiskunta eteni esimodernin ajan tunnekylmyydestä ja kaltoinkohtelusta kohti nykyhetkeä, jossa alettiin ymmärtää lapsuuden erityisluonne ja kunnioittaa lapsia yksilöinä, joilla oli oikeuksia (esim. Lloyd deMause, Edward Shorter).

Myöhemmin näitä tutkimuksia on kritisoitu voimakkaasti milloin hatarasta lähdetyöstä, milloin yliampuvista yleistyksistä. Toisaalta voi sanoa, että ilman näitä kiistoja meillä ei olisi tänä päivänä niin vireää tutkimuskenttää kuin nyt on. Kiistat tarjosivat otollisen maaperän seuraavien vuosikymmenten tutkimukselle, jonka suunta oli usein päinvastainen: yleistysten sijaan pyrittiin monipuolistamaan tulkintoja ja tuomaan esille esimerkiksi eri lapsiryhmien väliset erot; se miten luokan, sukupuolen, etnisen taustan tai uskonnon kaltaiset tekijät olivat muovanneet lapsuutta.

Tieteiden välinen vuoropuhelu

Lapsuuden historia on muotoutunut omanlaisekseen tutkimuskentäksi vuoropuhelussa useiden lähialojen kanssa. Erityisesti perhehistorian ja naishistorian, sittemmin sukupuolihistorian merkitys on ollut ratkaiseva. Naisten, perheiden ja lapsuuden historia ovat muodostaneet suomalaisessa ja laajemminkin pohjoismaisessa historian tutkimuksessa vahvan yhteisen tutkimuskentän, jolla toimi samoja tutkijoita ja sovellettiin samoja tutkimusmenetelmiä. Hyvä esimerkki yhteisistä

menetelmistä on naistutkimuksesta lainattu vastakarvaan lukemisen metodi. Sillä tarkoitetaan, kuinka esimerkiksi viranomaisasiakirjoista voidaan kriittisesti vastakarvaan lukemalla hahmottaa toimenpiteiden kohteena olleiden äänettömien toimijoiden, kuten naisten tai lasten näkökulmia.

1990-luvulta eteenpäin lapsudentutkimuksen muotoutuminen omaksi tieteenalaksi on ollut yksi kaikkein vahvimmin lapsuuden historiaan vaikuttaneista virtauksista. Vuorovaikutus on ollut molemminpuolista: molemmat alat ovat antaneet vetoapua toisilleen. Varhainen lapsuuden historian tutkimus raivasi tietä ns. konstruktivistisen lapsuskäsityksen läpimurrolle 1990–2000-luvuilla, osoittamalla konkreettisesti, miten eri aikoina ja erilaisissa kulttuureissa lapsuuteen on kiinnitetty erilaisia merkityksiä. Samalla historiantutkimus tarjosi lähitieteille havainnollisia esimerkkejä siitä, mitä lapsuuden käsitteellistäminen sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuneeksi käsitteeksi tarkoitti käytännössä.

Monitieteinen lapsudentutkimus puolestaan on antanut merkittävää vetoapua lapsuuden historian tutkimusalan vakiintumiselle ja laajenemiselle. Näkemys siitä, että lapset ovat arvokas ja tieteellisesti merkittävä tutkimuskohde itsessään, eivät pelkästään osana modernisoituvan perheen tai socialisaatio-instituutioiden historiaa, ei ollut vielä 2000-luvun alun tutkimusmaailmassa itsestäänselvä. Erityisesti monitieteinen keskustelu lasten toimijuudesta ja lapsinäkökulmaisten tutkimusmenetelmien kehittäminen ovat vaikuttaneet ratkaisevasti myös menneisyyden lasten tutkimukseen.

Lapsuuden historian viimeistä kahta vuosikymmentä luonnehtii ennen kaikkea tutkimusalan vakiintuminen. Lapsuuteen liittyvät tutkimuskohteet eivät ole enää automaattisesti marginaalisia ja uraauurtavia, vaan aiheita muiden joukossa.

Kaisa Vehkalahti

FT, dosentti **Kaisa Vehkalahti** työskentelee akatemitutkijana Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Hän on tutkimuksissaan käsitellyt lapsuuden, nuoruuden ja kasvatuksen historiaa, maaseutuhistoriaa sekä Suomen kulttuurihistoriaa. Vuodenvaihteessa 2022–2023 SKS:n Historiallisia Tutkimuksia -sarjassa ilmestyi Vehkalahtien yhdessä Sanna Lipkinin, Essi Jouhkin, Johanna Sitomaniemi-Sanin ja Tiina Kuokkasen kanssa toimittama teos

”Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen – Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä”.

Avainsanat: **lapsuuden historia, lapsuudentutkimus, lapsuus, monitieteisyys**